

Spis treści

Słowo wstępne (Franciszek Październik) 5

Przedmowa (Krystyn Matwijowski) 7

I. Środowisko geograficzno-przyrodnicze Oławy i jej okolic (Teresa Bogacz) 9

Położenie 9

Oława jako centrum administracyjne 9

Miasto 9 • Gmina 9 • Powiat 11 • Mieszkańcy 11

Klimat 11

Temperatura 12 • Ruchy powietrza 12 • Opady 12

Budowa geologiczna i świat przyrody 12

Pradolina Odry 12 • Gleby 13 • Lasy 14 • Surowce naturalne 14 •
Rezerваты przyrody 14 • Miejskie pomniki przyrody 16 • Świat zwierząt
16 • Walory rekreacyjne 16

Stosunki wodne 16

Odra 16 • Oława 17 • Inne ciek i stawy hodowlane 17 • Ochrona
środowiska 18

II. Oława i okolice w pradziejach (Artur Błazejewski) 19

Warunki badań archeologicznych 19 • Mezolit. Społeczności łowców
i myśliwych 19 • Neolit. Społeczności pierwszych rolników 20 • Kultury
ceramiki wstęgowej 20 • Kultura lendzielska i pucharów lejkowatych 21 •
Kultura ceramiki sznurowej 22 • Początki epoki brązu 22 • Kultura unie-
tycka 22 • Kultura przedłużycka 23 • Kultura łużycka w epoce żelaza 23
• Kultura łużycka w epoce brązu 26 • Kultura pomorska 26 • Celtowie
i kultura lateńska 27 • Celtycka kultura materialna 27 • Osadnictwo
i stanowiska archeologiczne 28 • Kultura przeworska 28 • Osady z okresu
przedrzymskiego 29 • Groby z okresu przedrzymskiego 29 • Okres wpły-
wów rzymskich 30 • Upadek kultury przeworskiej 31

III. Okolice Oławy we wczesnym średniowieczu (Krzysztof Jawor- ski) 33

Stanowiska archeologiczne 33 • Grodziska 33 • Osadnictwo grodowe 34
• Kasztelania ryczyńska 35 • Osady 38 • Cmentarzyska 40 • Skarby 42

IV. Dzieje polityczne Oławy i ziemi oławskiej w średniowieczu (Ro- ścisław Żerelik) 44

Pochodzenie nazwy 44 • Nadanie Piotra Włosta 44 • Drugie potwierdzenie
Oławy w dobrach klasztoru 44 • Oława posiadłością książęcą 45 • Pierw-
sze kościoły 46 • Osadnictwo 46 • Rozwój sukiennictwa 46 • Najazd
mongolski 46 • Czasy Henryka IV 47 • Oława za Henryka V 48 • Rządy

Bolesława III i następców 48 • W konfederacji 49 • Oława pod panowaniem czeskim 49 • Dożywocie Katarzyny 49 • Spory o Oławę 49 • Księżna Agnieszka panią Oławy 50 • Rządy Ludwika I 50 • Czasy Henryka IX 50 • Za Ludwika III 51 • Problemy finansowe książąt oławskich 51 • Husytyzm 51 • Wojny husyckie i losy Oławy 52 • Wojna polsko-czeska i zniszczenie miasta 53 • Rządy kobiet 54 • Pod panowaniem Fryderyka I 54 • Konflikty wewnętrzne 54 • Rywalizacja o Śląsk 55 • Za Jerzego I 55

V. Lokacja, rozwój urbanistyczny i ustrój Oławy w średniowieczu (Rościśław Żerelik) 57

Osadnictwo 57 • Lokacja 57 • Obszar lokacji 58 • Przywileje 58 • Kształt miasta 58 • Budowa miasta 59 • Budowle miejskie i książęce 59 • Kościół św. Błażeja 60 • Kościół św. Świerada 61 • Szpital 61 • Przytułek 61 • Kaplica św. Barbary i szpital 62

Ustrój miasta 62

Pierwsi wójtowie 62 • Wójt dziedziczny i jego uposażenie 63 • Pełna samorządność 64 • Rada miejska i burmistrz 64 • Herb i pieczęć 65 • Landwójt i ława ziemiska 65

VI. Stosunki społeczne, narodowościowe i gospodarcze w średniowieczu (Rościśław Żerelik) 66

Zagadnienia społeczne 66

Ludność i jej struktura społeczna 66 • Stosunki narodowościowe 66 • Opieka nad ubogimi 67

Rozwój gospodarczy 67

Targi 67 • Rzemiosła i kramy 67 • Aktywność gospodarcza mieszczan oławskich 68 • Rybołówstwo 68 • Sprzedaż czynszów miejskich 69 • Handel i cła 69 • Cła wodne 69 • Cła w mieście 69 • Komora oławska 70 • Handel solą, regale solne 70 • Mennica 70 • Młyny 71 • Młyn pływający 71 • Młyn kościelny 71 • Inne młyny i las 71 • Transakcje finansowe 72 • Nadania książęce czynszów na rzecz miasta 72 • Posiadłości ziemskie miasta 72 • Czynsze 73 • Obrót posiadłościami w mieście 74

Ludzie kultury 74

Szkoła 74 • Mikołaj s. Jana 75 • Jan z Oleśnicy 75 • Kasper i Mikołaj Weigelowie 76

VII. Dzieje polityczne od lat 20. XVI w. do wymarcia dynastii Piastów (1675) (Krystyn Matwijowski) 77

Rządy Fryderyka II (1521–1547) 77

Organizacja księstw śląskich po śmierci Fryderyka I i zbliżenie z Polską 77 • Zmiana sojuszników i wzmocnienie księstwa 77

Jerzy II – księciem brzeskim i oławskim (1547–1586) 79

Polityka Jerzego II i niebezpieczeństwo tureckie 79

Czasy Joachima Fryderyka (1586–1602), Jana Jerzego (–1592) i regencji (1602–1609) 80

Oława miastem centralnym i rola Joachima Fryderyka 80 • Okres regencji 81

Rządy Jana Chrystiana I (1609–1639) 81

Polityka Śląska 81 • Obrona protestantów 81 • Wojna 30-letnia i polityka Jana Chrystiana 81 • Oława w czasie wojny 82 • Sprawa Schaffgotscha 82

- Jerzy III na czele księstwa (1639–1654–1664) 82
 Studia Jerzego III i losowanie księstw 82
- Rządy Chrystiana II (1654–1672) i starania o polską koronę 83
- Ostatni Piast śląski – Jerzy Wilhelm (1672–1675) 84
 Dzieciństwo i krótkie rządy 84
- VIII. Życie gospodarcze na początku czasów nowożytnych (Krystyn Matwijowski) 85
- Stosunki demograficzne i klęski elementarne 85
 Szacunki demograficzne 85 • Zaludnienie Oławy 85 • Klęski elementarne (epidemie, powodzie, pożary) 86
- Organizacja produkcji 88
 Cechy 88 • Przywileje cechowe i liczebność cechów 88 • Papiernictwo 89
 • Sukiennictwo i płóciennictwo 90 • Manufaktura tytoniowa 90
- Handel 90
 Handel tranzytowy i miejscowy 90 • Cła i prawo mili 90
- Polityka gospodarcza książąt 91
 Handel drewnem 91 • Ałun i koperwas 91 • Fortyfikacje 92
- Miasto w czasie wojny 30-letniej 92
 Utrzymanie żołnierzy, bunt przysięgowy, polski pastor K. Ringius 92 •
 Zniszczenia miasta 93
- Opieka społeczna i zdrowotna 93
 Opieka społeczna i szpital 93 • Apteka i lekarze 93
- IX. Reformacja. Szkolnictwo. Kultura (Krystyn Matwijowski) 95
- Geneza reformacji 95
 Sytuacja w Oławie 95 • Czynniki sprzyjające reformacji 95 • Postawa księcia 96
- Szkolnictwo 96
 Oświata za Fryderyka II 96 • Studia zagraniczne oławian 96 • Rektorzy szkolni 97
- Z życia codziennego oławian 97
 Obchody świąt 97 • Bractwa 97 • Uroczystości rodzinne panujących i mieszczan 98
- Rozwój protestantyzmu 98
 Kościół i pastorzy 98 • Polscy kaznodzieje 99
- Wybitniejsi oławianie 99
 Jerzy Sauermann i Seidelowie 99
- Kontrofensywa Kościoła katolickiego 100
 Oleśnica Mała 100
- X. Pod bezpośrednimi rządami Habsburgów (1675–1740) (Krystyn Matwijowski) 102
- Dzieje polityczne. Oława dożywociem ks. Ludwika (1675–1680) 102
 Pretendenci do księstwa (Sobiescy, ks. August) 102

Pod rządami monarchy (1680–1691)	103
Zarząd księstwa i ewolucyjność zmian	103
Oława księstwem zastawnym Jakuba Sobieskiego (1691–1737)	103
Polityka dynastyczna Jana III	103 • Małżeństwo Jakuba
Sobieskich i konflikt z cesarzem	104 • Panowanie
Sobieskich	105
Ostatnie lata rządów habsburskich (1737–1741)	105
Sytuacja społeczno-gospodarcza	106
Osadnictwo i stosunki demograficzne	106 • Rozwój rzemiosła
Złotnictwo	107 • Papiernictwo i sukiennictwo
107 • Manufaktura tabaczna	108 • Warzenie piwa
108 • Kłęski elementarne	108
Nasilenie przeciwdziałania Kościoła katolickiego	108
Uchwały Trydenckie	108 • Redukcja kościołów
108 • Konwencja w Altrandstaedt	109 • Pietyzm
110	
Protestantyzm w Oławie na przełomie XVII i XVIII w.	110
J. F. Thilo, Fiebigowie, S. S. Zasadius	110 • Polscy pastory
111	
Szkolnictwo i kultura	111
Szkoła, jej upadek i odnowa szkolnictwa	111 • Święta państwowe
112 • Uroczystości za Jakuba Sobieskiego	112 • Uroczystości żałobne i inne
ceremonie kościelne	113 • Bractwo Kurkowe
114	
„Człowiek Oławy”	114
Jakub Sobieski	114
XI. Dzieje polityczne w latach 1740–1945 (Elżbieta Kościk)	116
I wojna śląska	116
Przygotowanie miasta	116 • Poddanie Oławy
117 • Fryderyk II i wojska pruskie w mieście	117 • Druga wizyta Fryderyka II i hołd miasta
118 • Skutki bitwy pod Małujowicami dla Oławy	118 • Drugi hołd miasta
118 • Nowe oddziały w mieście. Oława miastem garnizonowym	119
III wojna śląska	119
Obciążenia wojenne	119 • Austriacy i Rosjanie w mieście
120	
Nowy konflikt i ruchy wojsk (1805–1815)	120
Aleksander I i ks. Konstanty w Oławie	120 • Kłęski pruskie i przemarsz
Francuzów. Okupacja Oławy	121 • Powrót wojsk pruskich. Mobilizacja.
Przemarsze wojsk	121 • Obchody z okazji zawarcia pokoju w 1815 r.
122	
Do Wiosny Ludów	122
Ustawa o miastach i wybory do sejmiku prowincjonalnego	122 • Nastroje rewolucyjne
123 • Sytuacja w Oławie	123 • Nowe wybory i sukces
demokratów	123 • Zmiana nastrojów
124 • Skutki Wiosny Ludów. Wzrost znaczenia sił katolickich	125
Po Wiośnie Ludów	125
Wojny Prus z Austrią i Francją	125 • Kulturkampf
126 • Partie polityczne (Centrum, lewica, konserwatyści)	126
I wojna światowa i jej skutki	127
Pogorszenie bytu ludności	127 • „Żelazna Księga”
128	
Okres powojenny	128

Inflacja, Parlament i wybory 128 • Powstanie śląskiej NSDAP i niepokoje w Oławie 129 • Wybory 1933 r. i sukces NSDAP 130 • Stahlhelm 131 • Likwidacja powiatu oławskiego 131 • Nadciągająca II wojna światowa 131

XII. Dzieje gospodarcze miasta od wojen śląskich do 1945 roku (Elżbieta Kościk) 133

Wygląd miasta 133

Zabudowa 133 • Charakter budownictwa 134 • Zamek 134 • Ratusz 134 • Inne obiekty 134

Zmiany od czasów napoleońskich do lat 30. XX wieku 135

Samorząd i wygląd Oławy 135 • Nowe budownictwo i los starego 136 • Nowe gmachy 137 • Dworzec kolejowy i most 137 • Hotele, restauracje i kawiarnie 137 • Wygląd ulic 138 • Pomniki, aleje, parki i cmentarze 139 • Bramy miejskie i nowe gmachy 140 • Stawy i las 142 • Inne tereny zielone 142

Gospodarka komunalna 143

Drogi 143 • Wodociągi, młyn i zabezpieczenia przeciwpożarowe 143 • Zmiany obszaru miasta 143 • Inwestycje komunalne 144 • Rzeźnia 145 • Ulice 145 • Regulacja rzek 145

Finanse miasta 146

Miejska Kasa Oszczędnościowa 146 • Kredyty i zadłużenie miasta 147 • Wielki kryzys gospodarczy 148

Rzemiosło 149

Reformy i rozwój rzemiosła 149 • Branże rzemieślnicze 149 • Rozwój krawiectwa i szewstwa 150 • Upadek sukiennictwa 150

Przemysł 150

Fabryka kleju 150 • Fabryki chemiczne 151 • Nowe zakłady. Huta i walcownia 151 • Papiernictwo i drukarstwo 151 • Przemysł budowlany, fabryka wagonów i inne przemysły 152 • Przemysł spożywczy 152 • Przemysł tytoniowy 153 • Inne zajęcia i hodowla jedwabników 153

Handel 154

Sklepiki 154 • Apteki i drogeria 154 • Magazyn towarów spożywczych i kolonialnych 154

Komunikacja i transport 155

Kolej i kolejka wąskotorowa 155 • Most i śluza na Odrze. Statki 157 • Poczta 158

XIII. Przemiany społeczne od wojen śląskich do 1945 roku (Elżbieta Kościk) 159

Ludność 159

Stosunki demograficzne 159 • Domy i rodziny 160 • Skład socjalny ludności i źródła utrzymania 160 • Kryzysy i bezrobocie 161 • Żydzi, ich liczba, gminy żydowskie 161

Szkolnictwo 162

Szkoły podstawowe (katolickie i ewangelickie) 162 • Szkoła dla dziewcząt 162 • Wyższa Szkoła Mieszczańska i Gimnazjum państwowe 163 • Szkoła kupiecka i rolnicza 163 • Szkoła niedzielna i inne 164

Kultura i sport 164

- Chór męski 164 • Towarzystwo Fotograficzne 165 • Miejsca spotkań 165
• Kino 155 • Prasa 165 • Organizacje sportowe 166
- Służba zdrowia i opieka społeczna 167
 - Szpital i praktyki prywatne lekarzy 167 • Stosunki wodne i sanitarne 167 •
 - Kuchnia Ludowa 168 • Dom Sierot i inne organizacje opieki społecznej 168
- Stosunki wyznaniowe 168
 - Ewangelicy i katolicy 168 • Kościół św. Błażeja 169 • Polskie nabożeństwa ewangelickie i nowy kościół ewangelików 170 • Kościół św. Piotra i Pawła. Parafia katolicka 170 • Cmentarz przykościelny 170 • Gmina żydowska i Łoża 171
- Osobistości Oławy 171
 - F. W. Moll, A. Pringsheim, J. Alzog 171 • Inni wybitni oławianie 172
- Klęski żywiołowe 173
 - Burze i powodzie 173 • Pożary 173 • Epidemie 174
- Wykaz burmistrzów z lat 1741–1938 174
- XIV. Rozwój urbanistyczny miasta (XIII–XX w.) (Maria Frankowska) 175
 - Osadnictwo przedlokacyjne 175
 - Pierwszy gród i kasztelania 175 • Hipotetyczne podgrodzie 175
 - Miasto po lokacji XIII–XV w. i plan polokacyjny 176
 - Oława polokacyjna 176 • Nieregularność zabudowy 177
 - Zmiany w XIII i XIV w. 177
 - Wieża 177 • Nowy zamek i inne obiekty 178 • Przedmieścia, zajazdy i młyny 178 • Okres niepowodzeń 179
 - Miasto w XVI w. 179
 - Nowy Ratusz 180 • Rozbudowa kościoła parafialnego 180
 - Miasto w XVII w. 180
 - Fortyfikacje nowożytne 181 • Ratusz, kościoły i zamek 182 • Ogrody 183
 - Miasto w XVIII w. 183
 - Relacje podróżników 184 • Funkcje zamku 184 • Zajazdy i przedmieścia 184 • Likwidacja fortyfikacji 186
 - Miasto w XIX w. 186
 - Modernizacja zabudowy 186 • Przedmieścia 188 • Prace rozbiórkowe 188 • Remiza i strzelnica 190 • Nowy szpital 191 • Nowe budownictwo 192 • Młyn i dworzec 192 • Nowy cmentarz 193 • Katastrofy 193
 - Miasto w XX w. 193
 - Regulacja zabudowy 194 • Wzrost terytorium i plany rozwoju 195 • Zniszczenia wojenne 197 • Nowe osiedla 197
- XV. Architektura i sztuka (Rafał Eysymontt) 199
 - Zamek 199
 - Pierwszy zamek 199 • Nowa lokacja i budowniczowie 201 • Dalsze przebudowy 202 • Dalsze losy zamku 205
 - Kościół św. Piotra i Pawła 206
 - Budowa kościoła 206 • Pożar i odbudowa 206

Ratusz 207

Ratusz pierwotny 207 • Przebudowa ratusza 209

Kościół parafialny 210

Kościół św. Błażeja 210 • Pierwotne wyposażenie kościoła 210 • Przebudowy świątyni 211 • Epitafia 212 • Wyposażenie kościoła 214 • Organy i obrazy 214 • Obraz Matki Boskiej Pocieszenia (ks. Andrzej Szafulski) 215 • Inne zabytki kościoła parafialnego 215

Inne świątynie 216

Kościół św. Barbary, św. Rocha 216 • Kościół św. Józefa 219 • Kościół Polski 219 • Kościół pw. Miłosierdzia Bożego 219

Architektura świecka 219

Domy mieszczańskie 219 • Budowle poza centrum 222 • Neorenesans, secesja i „art deco” 223

W powojennej Oławie 225

XVI. Początek państwowości polskiej po II wojnie światowej (Franciszek Kusiak) 225

Wyzwolenie 225

Walki o Oławę 225 • Zdobywanie miasta 225 • Zniszczenia 226

Organizacja polskiej administracji, instytucji samorządowych itp. 226

Przyjazd ekipy Pełnomocnika 226 • Grupa przemysłowa 227 • Pierwsze władze miejskie 228 • Powstanie MRN 228 • Reformy 1975 i 1990 r. 228 • Władze powiatowe 228 • Początek innych placówek 229

Osadnictwo polskie 229

Warunki osiedleńcze 229 • Początek osadnictwa 230 • Osadnicy rolni 231 • Migranci wewnętrzni 231 • Przesiedleńcy 231 • Napływ kolejnych osadników 233 • Polska ludność rodzima 233 • Osłabienie osadnictwa 234 • Koniec osadnictwa i efekty ruchów migracyjnych 235 • Struktura ludności 237 • Awans ekonomiczny ludności 237

XVII. Przemiany demograficzne i gospodarcze (Franciszek Kusiak) 238

Ludność w latach 1950–2000 238

Dynamika procesów demograficznych i jej czynniki 238 • Saldo ruchów migracyjnych 239 • Ludność wg wieku i płci 239 • Ważniejsze dane o ludności 240 • Wykształcenie 241 • Ludność wg działów gospodarki 241 • Zatrudnienie kobiet 242 • Gospodarstwa domowe 242

Przemysł 242

Zachowana baza przemysłowa w 1945 r. 242 • Huta „Oława”, jej przeobrażenia i produkcja 243 • Zakłady Tworzyw Sztucznych „ERG” 246 • Zakłady Naprawcze Taboru Kolejowego 249 • Jelczańskie Zakłady Samochodowe, ich przeobrażenia i produkcja 249 • Inne ważniejsze zakłady przemysłowe 252

Warunki socjalno-bytowe pracowników 254

Handel i gastronomia 255

PSS „Społem” i „bitwa o handel” 256 • Placówki spółdzielcze 256 • Braki towarowe 257 • Przemysł i handel po przemianach ustrojowych w 1989 r. 257

Rzemiosło 259

Pierwsi rzemieślnicy, zmiany organizacyjne i walka z „prywaciarzami” 259

Rolnictwo 260

Warunki rozwoju i formy własności 260 • Efekty produkcji 261

XVIII. Infrastruktura techniczna (Franciszek Kusiak) 263

Budownictwo 263

Remonty i trudności mieszkaniowe 263 • Budownictwo spółdzielcze i jednorodzinne 263 • Zakłady Wielkiej Płyty i efekty nowego budownictwa 264 • Obiekty porosyjskie 265 • Zasoby i efekty budownictwa 267

Infrastruktura techniczna i ochrona środowiska 267

Wodociągi i kanalizacja 267 • CO i CW 269 • Estetyka miasta 269 • Ochrona środowiska i tereny rekreacyjne 270

Powodzie 271

Pierwsze powodzie powojenne 271 • Największa powódź XX w. 271 • Straty powodziowe i odbudowa zniszczeń 272

XIX. Życie polityczne, społeczne i religijne (Franciszek Kusiak) 273

Partie i organizacje o charakterze politycznym 273

PPR i PPS, PZPR 273 • Stronnictwo Ludowe 273 • Walka PZPR o pełnię władzy 273 • Referendum (30 VI 1946) i pierwsze wybory do Sejmu (19 I 1947) 274 • Przyjaźń z ZSRR oraz obchody różnych nowych świąt 274 • Środowiska kombatanckie 275 • Warunki życiowe i zadania produkcyjne 276 • PZPR a sport. Struktura partii 276 • Epoka Solidarności 277 • Stan wojenny i wybory z 1989 r. 277 • Lewica 278 • Zjednoczone Stronnictwo Ludowe 278 • Porozumienie Centrum 278 • Unia Wolności i Kongres Liberalno-Demokratyczny, Konfederacja Polski Niepodległej i inne partie 279 • Związki zawodowe i organizacje samorządowe 279

Organizacje młodzieżowe 280

ZWM, OMTUR, ZMW, ZMP, ZMS 280

Harcerstwo 280

Pierwsze drużyny i reaktywowanie harcerstwa po 1956 r. 280 • Drużyny zachowe i przemiany ZHP po 1989 r. 281

Życie religijne 281

Pierwsi polscy księża 281 • Prześladowania Kościoła w latach 50. 284 • Stosunek Kościoła do NSZZ „Solidarność”. Stan wojenny 284 • Reorganizacja struktury Kościoła 284 • Bł. ks. B. Lichtenberg 285 • Sanktuarium maryjne w Oławie 285 • Kazimierz Domański i stosunek Kościoła do niego 286

XX. Służba zdrowia i opieka społeczna (Franciszek Kusiak) 288

Służba zdrowia 288

Szpital, kadry, chorzy i baza medyczna 288 • Ocena pracy służby zdrowia 290 • Problemy finansowe służby zdrowia 291

Opieka społeczna 291

Zadania. Powiatowy Komitet Opieki Społecznej i inne placówki 291 • Efekty działalności opieki społecznej 292 • Nowe placówki pomocy społecznej po 1989 r. 292 • Dom Dziecka 293

XXI. Oświata i sport (Franciszek Kusiak) 295

Oświata 295

Inspektorat, Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące 295 • Szkoły podstawowe i przedszkola 295 • Szkolnictwo wieczorowe i zawodowe 297 • Lata 1956–1970 297 • Lata 1970–1990 299 • Lata 1990–2004 301

Życie sportowe 303

Pierwsze powojenne piętnastolecie i KS „Oława” 303 • „Moto-Jelcz” Oława 304 • Infrastruktura sportowo-rekreacyjna 306

XXII. Działalność kulturalno-oświatowa (Franciszek Kusiak) 308

Ośrodek Kultury i inne placówki kulturalne 308

Pierwsze placówki, kluby i świetlice 308 • Teatr huty „Marta” • Amatorski ruch artystyczny i imprezy masowe 309 • DK „Kolejarz” (potem Powiatowy Dom Kultury i Ośrodek Kultury) 309 • Klub „Parnas” i inne organizacje 310 • Przedstawienia teatralne 311 • Dyskusyjny Klub Filmowy 311 • Różne imprezy 311 • Kino „Odra” 316 • Działalność kulturalna w szkołach 317 • Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia 317

Inne stowarzyszenia, organizacje i imprezy kulturalne 318

Towarzystwo Miłośników Oławy (TMO) 318 • Związek Sybiraków 319 • Dzień Koguta 319 • Hobbyści (filateliści i krótkofalowcy) 320 • Oławska prasa i telewizja kablowa 321

Biblioteki i czytelnictwo 321

Kontakty międzynarodowe 323

Miasta partnerskie 323 • Kontakty z przedwojennymi oławianami 324

Die Stadt Ohlau (Oława). Ein historischer Abriss. Zusammenfassung.
Übersetzt von Anna Stroka 325

Oława – an outline of the city's monography. Summary. Translated by
Magdalena Bryll 333

Źródła i literatura (wybór) (scalili Stanisław Drewniak) 340

Spis ilustracji 351

Spis ilustracji barwnych 356